

A személyi bibliográfia szerkezete

A bibliográfiai tevékenység örvedetesen terjedőben lévő, népszerű műfaja a biobibliográfia, a személyi bibliográfia. Egy alkotó, tudós, művész stb. műveinek leírását tartalmazza; fejlettebb fokán az alkotóról és műveiről szóló (ún. szekunder, másodlagos) szakirodalom jegyzékét is.

Kezdetleges szinten az alkotó műveit betűrendben, címek szerint, a róla szóló irodalom tételeit pedig szerzőik szerint sorolják föl. Szerencsére ez az elavult módszer már a múlté; általában rájöttek már a bibliográfusok, hogy egy életművet történeti fejlődésében, *időrendben* lehet legjobban megismerni, tehát bibliográfiailag is így kell föltárni. Sokszor azonban – hagyományos beidegzettséggel – keresztetik az időrendi közlést tartalmi vagy formai szempontokkal. Különbséget tesznek például önálló művek és gyűjteményekben, évkönyvekben, folyóiratokban, lapokban megjelent írások között, holott ez teljesen *külsőleges, for-*

mális nézőpont, amelynek a kereső, a bibliográfát használó kutató számára nincs jelentősége, mert ő a kérdésre hírlapi cikkben éppúgy (vagy tán még inkább) választ kaphat, mint a terjedelmes könyvben, amelynek esetleg csak egy-két mondata, bekezdése vonatkozik a számára éppen szükséges, keresett adatra. Ugyanígy számos bibliográfus *nagy – de fölösleges – fáradsággal* megpróbálja tartalmi (szakrendi, tárgyi) csoportokra bontani az egységes életművet, s az eszerint megalkotott közlési szerkezetbe erőltetni a többnyire két-három helyre is beilleszthető művek adatait. *Ahelyett, hogy a tartalmi kiaknázást az éppen erre szolgáló mutatóra bízna*, amelyben egy-egy tétel akár tucatnyi címszó alatt is föltüntethető, tehát a mű sokoldalúan föltárható; tartalma számos nézőpontból megközelíthető, a kutató számára könnyen hozzáférhető.

Az időrendi szerkezetű bibliográfia

Egységes időrendi közlés esetén is fennmarad még a kérdés: hogyan különítsük el vagy éppen kapcsoljuk össze a primer (az alkotótól való) művek kérdéseit a szekunderekétől (a róla szólóktól). Ebből a szempontból a személyi bibliográfiának három fajtája létezik. Három példán mutatom be őket.

Gyuris György Balázs Béla-bibliográfiája (1984) tükrözi *A Somogyi Könyvtár kiadványai* című sorozatban megjelent személyi bibliográfiák általános módszerét. Lényege, hogy két nagy időrendben közli anyagát, az első a TÖLE, a második a RÓLA címet viseli; e tömör műszavakkal különbözteti meg a primer és a szekunder irodalmat. A szekunder irodalomból azonban *kivételesen* kiemeli az alkotó egy-egy művéről szóló írások (többnyire ismertetések, bírálatok, netán viták ezek) címeit,

mert ezek elválaszthatatlanok magától a műtől, tehát a TŐLE részben a helyük, közvetlenül a tárgyalt mű (könyv, vers, elbeszélés stb.) után, mégpedig – ha több van belőlük – megjelenésük időrendjében. (Semmiképpen sem úgy, mint *Kozocsa Sándor* éves irodalmi bibliográfiája: a cikket közlő folyóiratok, hírlapok betűrendjében!) Az időrend egyrészt a fogadtatás történetét segíti fölédzni, másrészt még arra is jó, hogy az első hírlapi visszhang keltezéséből a könyv megjelenésének hozzávetőleges időpontjára is következtethetünk. (Erre főként az utókornak lehet szüksége.)

Gedényi Mihály A Petőfi Irodalmi Múzeum bibliográfiai füzetei közt megjelent *Krúdy-bibliográfiája* (1978) az egy-egy műről szóló ismertetéseket a Balázs Béla-bibliográfiával azonosan a TŐLE részben, a mű után, külön tételszám nélkül, időrendben adja meg, de az íróról általában szóló RÓLA fajtájú szekunder irodalmat, különös módon, évente a primer irodalom után, ennek tételszámozását folytatva sorolja fel. Ezt nem tartom szerencsésnek, mert egyrészt a többnyire csekély számú tételre szűkült ilyen anyag szinte elsikkad a primer irodalom hatalmas mennyiségében, másrészt megszakítja s így nehezen áttekinthetővé teszi az íróról szóló irodalmat. Ha a kutató ezt akarja összekeresni, csak fáradsággal, sok lapozással (s közben az átlapozás veszélyével) teheti.

A legújabb kísérlet a RÓLA és TŐLE anyagok egymáshoz való viszonyának közlésbeli megoldására *Fülöp Gézáé*, mégpedig abban a

Kőhalmi Béla-bibliográfiában (1985), amelyet *Lakatos Éva*, *Kósa Zsófia* és *Tiszai Andor* anyaggyűjtéséből ő szerkesztett; egyetlen időrendben nyújtja mind Kőhalmi Béla művei, mind a róla szóló irodalom jegyzékét. Mint-hogy természetesen mégis szükségét érezte a megkülönböztetésnek, a folyamatos tételszámzásban betűjegyeket alkalmazott. Mégpedig a szám elé, tőle törtvonallal elválasztva *A* betűt írt, ha a tétel Kőhalmi saját vagy fordításában önállóan megjelent (néha kéziratban maradt) műveit fűdi, vagy az ő szerkesztésében megjelent gyűjtemény, folyóirat leírását adja. *A* *B*-vel jelzettek gyűjteményes kötetekben, folyóiratokban, lapokban közreadott írásainak (cikkeinek, tanulmányainak, ismertetéseinek, kritikáinak stb.), valamint a vele készített interjúknak címeit tartalmazzák. *C*-vel jelölte a Kőhalmira vonatkozó irodalmat.

Az ötlet kitűnő és termékeny, mert lehetővé teszi az életmű és a pálya egyetlen fejlődési folyamatban való tanulmányozását. Főleg az azonban, mint előbb már érveltem, az önálló műveknek és a gyűjteményekben, folyóiratokban, lapokban megjelent írásoknak formális megkülönböztetése, tehát az *A* és a *B* csoport elkülönítése. Teljesen elegendő volna a két fő kategóriának (TŐLE, RÓLA) megkülönböztetése. Ez esetben csak kétféle tétel között kellene különbséget tenni, ehhez pedig elegendő az egyiknek, a dolog természetéből következően a RÓLA szóló irodalom tételeinek a megjelölése. A tipográfiának vannak esztétikai

követelményei is: az *A/234, B/259, C/260* fajtájú tételszámozás helyett mennyivel szebb és világosabb tipográfiai képet ad, ha csupán dőlten szedjük a TÖLE való műveket, avagy megcsillagozzuk a RÓLA szóló írásokat feltárási tételszámokat: 260*. Ez teljesen elegendő a megkülönböztetéshez.

A mutatók és a hozzáférhetőség

A személyi bibliográfiában is a *mutató a bibliográfia lelke*. Gyuris György Balázs Béla-bibliográfiája e tekintetben is mintául szolgálhat: egyetlen betűrendbe sorolva található meg a kutató a neveket, a tárgyszavakat, a művek címeit; ez utóbbiakat dőlten szedéssel megkülönböztetve. Kár, hogy a Közhalmi-bibliográfiában nincs tárgymutató; pontosabban a mutató nem tartalmazza az írásokból kiemelhető tárgyszavakat.

A bibliográfia hivatást teljesít azzal is, hogy fölhívja a figyelmet egy-egy írás hozzáférhetőségére. E szempontból sajnálatos, hogy a Krúdy-bibliográfia nem adja meg azoknak az újabb kiadású, tehát az olvasó számára hozzáférhetőbb forrásoknak az adatait, amelyek egykorú cikkeket újból közöltek. Például az 1879. számú tétel *Adynak a Nyugat* 1914. január 1-jei számában megjelent *Könyvek és jóslások* című cikkére hivatkozik, de jó lett volna, ha megadja az Ady kritikai kiadás megfelelő helyét is (AEÖPM 11: 61-63). Ugyanitt hivatkozik a *Szegedi Napló* 1914. évi 79. számában megjelent *Krúdy Gyula Szegeden* című közleményre. Ha valakit ez érdekel, a Szegedi Naplóhoz csak Szegeden vagy az OSZK-ban jut hozzá. Holott elolvashatná – ha tudna róla – a Tóbiás Áron szerkesztésében 1964-ben megjelent – a nagy könyvtárakban, a megyeiekben is megtalálható – *Krúdy világa* című gyűjteményben (648-649), sőt ott még azt is megtudhatná, hogy a bibliográfiában névtelenként szereplő cikknek *Móra Ferenc* a szerzője. Ezt – szögletes zárójelben – a bibliográfia is föltűntethette volna.

Ugyancsak kár, hogy a Közhalmi-bibliográfiának az imént dicsért időrendi következetességén csorbát ejt az a korábbi, kezdetleges módszerekhez visszalépő eljárás, amely szerint egy-egy éven belül mind Közhalmi írásait, mind a róla szólókat *címük szerinti betűrendben* közli! Háromszor (A, B, C szerint) újakezdve a betűrendet, s ezzel elszakítva Kö-

zhalmi műveit a rájuk vonatkozó irodalomtól is. Például az *A/751.* tétel alatt található Közhalmi-nak. *A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye* (1959) című könyvének leírása. A róla szóló ismertetések címei (*Ardó Máriaé, Csűry Istváné, Kiss Istváné, Lisztes Lászlóé, Szabó Györgyé*) csak a *C/775-780.* tételekben találhatók!

Mindez miért? Mert állítólag – az *Előszó* szerint – az éven belüli szoros időrend nem valószínűsíthető meg. Nem tudom, miért nem? Ha a folyóiratoknak, lapoknak nemcsak sorszámát tünteti fel a bibliográfia, hanem keltét is, és ha elfogadjuk azt az elvet, amely szerint az önálló mű időrendi helye (ismétlem: hozzátétőleg) a róla szóló első ismertetés előtt, vagy annak híján az év végén van, akkor meglehetősen pontosan egybeolvasztható időrendben az önálló mű, a folyóirat- és hírlapcikk, a RÓLA szóló írás, azaz a Közhalmi-bibliográfiában A, B, C jellel megkülönböztetett mindhárom fajta tétel. *Csak ez a következetes, tehát az éven belül is érvényesített időrend ad hiteles, megnyugtató képet a bibliográfiában föltárt életműről.*

*

Ezekkel a módosításokkal szívesen ajánlom tehát a személyi bibliográfiát ezután készítőeknek Fülöp Géza módszerét. Röviden összefoglalva: 1. Az alkotónak mind önálló, mind gyűjteményekben, folyóiratokban, napilapokban, egyebütt megjelent írásai, mind a róla, műveiről szóló írások egyetlen, minél tüzetesebb időrendben sorolandók fel. 2. A műveiről szóló írások címei, adatai a tárgyalta művel azonos tételben (önálló tételszám nélkül) ugyancsak szoros időrendben következzenek. 3. Az alkotóról szóló általános jellegű írások, vele készült interjúk s hasonlók (az ún. szekunder irodalom) adatai a folyamatos tételszám fölött kitétt csillaggal különböztetendők meg az alkotó műveit leíró tételektől. 4. Egy-egy írás második és további közléseit az első közlés leőhelyét megadó tételben, szintén időrendben, föl kell sorolni. Ez mind az alkotó műveire, mind a róla szóló írásokra érvényes. 5. A személyi bibliográfia nélkülözhetetlen része a mutató: mégpedig egyetlen, egyéges, a neveket, a művek és a folyóiratok címét és – az életmű jellege szerint szükséges – tárgyszavakat tartalmazza; a címeiket dőlten szedéssel, a tárgyakat kis kezdőbetűvel megkülönböztetve.

Péter László